

AKADEMIK HALOLLIK VA PLAGIATGA QARSHI KURASHNING ZAMONAVIY USULLARI

*Samarqand iqtisodiyot va servis
instituti marketing kafedrası
dotsent v.b. M.Kalanova
Samarqand iqtisodiyot va servis
instituti talabasi
Zafarova Jasmina*

Annotatsiya

Ushbu maqolada akademik halollik tamoyillarining ta'lim va ilmiy tadqiqotlardagi ahamiyati hamda plagiatga qarshi kurashning zamonaviy usullari tahlil qilinadi. Akademik halollik ilmiy faoliyatning asosiy tamoyillaridan biri bo'lib, ta'lim sifati va ilmiy natijalarning ishonchliligini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi bilan bir qatorda plagiatning yangi shakllari ham paydo bo'lmoqda, bu esa akademik muhitda nazorat va profilaktika choralarini takomillashtirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Tadqiqotda plagiatning turlari, uning salbiy oqibatlari, zamonaviy aniqlash vositalari va akademik halollik madaniyatini shakllantirish strategiyalari ilmiy jihatdan yoritilgan. Tadqiqot natijalari oliy ta'lim muassasalarida akademik sifatni oshirish va ilmiy etikani mustahkamlashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: akademik halollik, plagiat, ilmiy etika, akademik yozuv, intellektual mulk, ta'lim sifati, ilmiy tadqiqot, sitata, antiplagiat tizimlari, akademik madaniyat.

Abstract

This article examines the importance of the principles of academic integrity in education and scientific research, as well as modern methods of combating plagiarism. Academic integrity is one of the fundamental principles of scholarly activity and plays a crucial role in ensuring the quality of education and the reliability of research outcomes. Along with the rapid development of digital technologies, new forms of plagiarism have emerged, creating a need to improve monitoring and preventive measures within the academic environment. The study discusses different types of plagiarism, their negative consequences, modern detection tools, and strategies for fostering a culture of academic integrity. The findings contribute to enhancing academic quality and strengthening research ethics in higher education institutions.

Keywords: academic integrity, plagiarism, research ethics, academic writing, intellectual property, quality of education, scientific research, citation, anti-plagiarism systems, academic culture.

Аннотация

В данной статье рассматривается значение принципов академической честности в образовательной и научно-исследовательской деятельности, а также современные методы борьбы с плагиатом. Академическая честность является одним из основных принципов научной деятельности и играет важную роль в обеспечении качества образования и достоверности научных результатов. Наряду с развитием цифровых технологий появляются новые формы плагиата, что требует совершенствования механизмов контроля и профилактических мер в академической среде. В исследовании анализируются виды плагиата, его негативные последствия, современные средства выявления заимствований и стратегии формирования культуры академической честности. Результаты исследования направлены на повышение академического качества и укрепление научной этики в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: академическая честность, плагиат, научная этика, академическое письмо, интеллектуальная собственность, качество образования, научное исследование, цитирование, системы антиплагиата, академическая культура.

1. Akademik halollikning nazariy asoslari va ilmiy faoliyatdagi ahamiyati

Akademik halollik zamonaviy ta'lim va ilmiy faoliyatning eng muhim tamoyillaridan biri hisoblanadi. U bilim olish, ilmiy izlanishlar olib borish va natijalarni taqdim etishda halollik, xolislik, mas'uliyat hamda intellektual mulkka hurmat kabi qadriyatlarga asoslanadi. Akademik halollikning asosiy maqsadi ta'lim va ilmiy faoliyat sifatini ta'minlash, ilmiy natijalarning ishonchliligini oshirish hamda jamiyatda ilm-fanga bo'lgan ishonchni mustahkamlashdan iborat.

Global ta'lim tizimida akademik halollik talaba va tadqiqotchilarning professional rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ilmiy ishlarni tayyorlash jarayonida boshqa mualliflarning g'oyalari, natijalari yoki matnlaridan foydalanishda manbalarni to'g'ri ko'rsatish ilmiy etikaning muhim talabidir. Aks holda, intellektual mulk huquqlarining buzilishi yuzaga keladi va bu plagiat sifatida baholanadi.

Plagiat akademik halollikning eng jiddiy buzilishlaridan biri hisoblanadi. U boshqa muallifning fikri, ilmiy natijasi yoki matnini manba ko'rsatmasdan o'zlashtirish orqali namoyon bo'ladi. Plagiatning to'g'ridan-to'g'ri nusxa ko'chirish, parafraz plagiat, mozaik plagiat, o'z-o'zini plagiat qilish kabi ko'rinishlari mavjud. Ushbu holatlar nafaqat mualliflik huquqini buzadi, balki ilmiy tadqiqotlarning ishonchliligiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Akademik halollikning buzilishi ta'lim sifatining pasayishiga olib keladi. Talaba yoki tadqiqotchi mustaqil fikrlash, tahlil qilish va ilmiy xulosalar chiqarish ko'nikmalarini rivojlantirish o'rniga tayyor ma'lumotlardan noqonuniy foydalanishga

odatlanadi. Natijada ta'lim tizimining asosiy maqsadi bo'lgan kompetent mutaxassislarni tayyorlash jarayoni izdan chiqadi.

Shu sababli zamonaviy oliy ta'lim muassasalari akademik halollik siyosatini ishlab chiqish, talabalar va professor-o'qituvchilar o'rtasida ilmiy etika tamoyillarini targ'ib qilish hamda akademik yozuv madaniyatini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratmoqda. Akademik halollik faqat nazorat mexanizmi emas, balki ilm-fan va ta'limning barqaror rivojlanishini ta'minlaydigan fundamental qadriyat sifatida qaraladi.

2. Plagiatga qarshi kurashning zamonaviy usullari va istiqbollari

Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi axborotga kirishni osonlashtirgan bo'lsa-da, plagiat muammosining murakkablashishiga ham sabab bo'ldi. Internetdagi katta hajmdagi ma'lumotlar bazalari ayrim hollarda ilmiy matnlarni noqonuniy o'zlashtirish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Shu sababli plagiatga qarshi kurash zamonaviy ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biriga aylandi.

Bugungi kunda plagiatni aniqlashda zamonaviy antiplagiat dasturlaridan keng foydalanilmoqda. Bunday tizimlar ilmiy ish matnlarini millionlab elektron manbalar bilan taqqoslab, o'xshashlik darajasini aniqlaydi. Antiplagiat texnologiyalari ilmiy ishlarning original ekanligini tekshirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Ular nafaqat nusxa ko'chirilgan matnlarni, balki parafraz qilingan va qayta ishlangan matnlarni ham aniqlash imkoniyatiga ega.

Plagiatga qarshi kurashning yana bir muhim yo'nalishi akademik yozuv ko'nikmalarini rivojlantirish hisoblanadi. Talabalar ilmiy maqola, referat, kurs ishi va bitiruv malakaviy ishlarni tayyorlash jarayonida manbalardan to'g'ri foydalanish, sitata keltirish va bibliografik ma'lumotlarni rasmiylashtirish qoidalarini puxta egallashlari zarur. APA, MLA, Chicago va Harvard kabi xalqaro sitata standartlari akademik matnlarning sifatini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

So'nggi yillarda sun'iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi akademik halollik sohasida yangi muammolarni yuzaga keltirdi. Generativ sun'iy intellekt vositalari yordamida matn yaratish imkoniyati kengaygani sababli ta'lim muassasalari akademik siyosatlarini qayta ko'rib chiqishga majbur bo'lmoqda. Shu bilan birga, sun'iy intellekt asosidagi zamonaviy tekshiruv tizimlari AI yordamida yaratilgan matnlarni aniqlash va tahlil qilish imkoniyatlarini ham taklif etmoqda.

Plagiatga qarshi kurashning eng samarali usuli jazolash emas, balki profilaktika hisoblanadi. Talabalar va tadqiqotchilarda ilmiy etika madaniyatini shakllantirish, mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish hamda akademik mas'uliyat hissini kuchaytirish uzoq muddatli natijalarni beradi. Akademik halollik madaniyati shakllangan ta'lim muassasasida plagiat holatlari sezilarli darajada kamayadi va ilmiy faoliyat sifati oshadi.

Kelajakda sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar (Big Data) va semantik tahlil texnologiyalarining rivojlanishi plagiatni aniqlash tizimlarining aniqligini yanada oshirishi kutilmoqda. Bu esa akademik muhitda shaffoflik, ishonchlilik va ilmiy natijalarning haqiqiylikini ta'minlashga xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, akademik halollik ta'lim va ilmiy faoliyatning ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi. U ilmiy tadqiqotlarning ishonchliligi, ta'lim sifatining yuqoriligi va intellektual mulk huquqlarining himoya qilinishini ta'minlaydi. Plagiat esa akademik muhitning rivojlanishiga jiddiy salbiy ta'sir ko'rsatuvchi omil sifatida baholanadi. Zamonaviy antiplagiat texnologiyalari, akademik yozuv ko'nikmalarini rivojlantirish, ilmiy etika bo'yicha ta'lim va profilaktik chora-tadbirlar plagiatga qarshi kurashning eng samarali vositalari hisoblanadi. Shuning uchun oliy ta'lim muassasalari akademik halollik madaniyatini rivojlantirishga strategik ahamiyat berishlari zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Fishman T. *The Fundamental Values of Academic Integrity*. International Center for Academic Integrity, 2021.
2. Bretag T. *Handbook of Academic Integrity*. Springer International Publishing, 2016.
3. Pecorari D. *Academic Writing and Plagiarism: A Linguistic Analysis*. Bloomsbury Publishing, 2018.
4. Carroll J. *A Handbook for Detering Plagiarism in Higher Education*. Oxford Centre for Staff and Learning Development, 2019.
5. Neville C. *The Complete Guide to Referencing and Avoiding Plagiarism*. Open University Press, 2023.
6. American Psychological Association. *Publication Manual of the American Psychological Association (APA 7th Edition)*. APA, 2020.
7. Park C. "In Other (People's) Words: Plagiarism by University Students". *Journal of Higher Education Policy and Management*, 2003.
8. Eaton S. E. *Plagiarism in Higher Education: Tackling Tough Topics in Academic Integrity*. Libraries Unlimited, 2021.